

Innowacja w praktyce szkolnej

Jakie są podstawowe założenia innowacji? Czy nauczyciel może sam zdecydować, co jest innowacją, czy też musi sięgać do określonych wymagań prawnych?

Zgodnie z definicją innowacja pedagogiczna, to każde nowatorskie rozwiązanie programowe, organizacyjne lub metodyczne, mające na celu poprawę jakości pracy szkoły. Innowacje w codziennej praktyce edukacyjnej nauczyciel zwykle odnosi je do przepisów prawa, doszukując się potwierdzenia stawianych w nich wymagań. Jeżeli ich nie znajduje wówczas nie potrafi określić, co jest innowacyjnego w jego zajęciach. Tymczasem trzeba uświadomić sobie, że prawne zasady wdrażania innowacji są brane pod uwagę przede wszystkim z punktu widzenia legalności, jednakże niemniej ważne są także warunki, które muszą być uwzględnione we wprowadzaniu zarówno innowacji, jak i eksperymentu.

Od czego zacząć wprowadzanie innowacji?

Przemyślenie wszystkich powodów, analiza i ocena możliwości wdrożenia powinny być, punktem wyjściowym do podjęcia działań. Innowacje wprowadzane są, gdy zmieniają się sposoby postrzegania rzeczywistości, poglądy i systemy wartości, gdy pojawiają się nowe potrzeby procesu i zachodzą zmiany otoczenia, w którym funkcjonuje szkoła i nauczyciel. Można więc uznać, że każda innowacja jest zmianą, lecz nie każda zmiana jest innowacją. Innowacja powinna mieć jasno określony oczekiwany efekt, jaki można dzięki niej uzyskać, zawierać przemyślany harmonogram działań i czynności, zapewnione potrzebne zasoby, ludzi i środki oraz określony zestaw narzędzi do ewaluacji wprowadzonej zmiany. Wymaga wiedzy, pomysłowości, wytrwałości i zaangażowania.

Aby była skuteczna, musi być prosta i prowadzić do celu. Należy zaczynać od małych zmian, niedużych nakładów, wykorzystywać mocne strony szkoły, wiązać ją z dotychczasową praktyką. Zgodnie z przepisami prawa innowacja powinna być zatwierdzona przez radę pedagogiczną, a decyzja dołączona do dokumentacji składanej przez dyrektora, organowi prowadzącemu i kuratorowi oświaty.

Czego dotyczy wprowadzona innowacja?

Z uwagi na to, że innowacje można podzielić na programowe, organizacyjne i metodyczne, a każda z nich ma inne cechy, już na początku należy dokładnie nazwać, w który rodzaj wpisują się wprowadzone zmiany.

Innowacje programowe najczęściej dotyczą modyfikacji programu nauczania (bez naruszania podstawy programowej), realizacji programu autorskiego, integrowania nauczania wokół bloków edukacyjnych, wprowadzenia wewnątrzszkolnych zasad oceniania uczniów. Nauczyciele często do niej sięgają zwłaszcza w sytuacjach związanych z ich statusem zawodowym.

Innowacje organizacyjne obejmują struktury działań pedagogicznych, które polegają na zmianie liczby uczniów w klasie, wprowadzeniu zmiany czasu trwania lekcji, tworzeniu zespołów problemowych w szkole, prowadzeniu zajęć we współpracy z innym specjalistą, organizacji klasopracowni, form współpracy szkoły z innymi instytucjami w zakresie wspierania rozwoju uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Mogą obejmować zmiany planu, zadań i ról ucznia i nauczyciela oraz relacji zachodzących między nimi. Ten rodzaj innowacji często występuje w obszarze zmian związanych z zarządzaniem zespołem pracowniczym lub klasowym, np. gdy wprowadzane są nowe techniki zarządzania, nowe formy kontroli i modele współpracy między instytucjami oświatowymi, nowe trendy pedagogiczne.

Innowacje metodyczne dotyczą najczęściej zmian w procesie nauczania-uczenia się w zakresie stosowania nowych metod i form pracy z uczniem, warsztatu pracy nauczyciela, prezentacji materiału, utrwalania lub sprawdzania wiadomości i umiejętności, sposobu sprawdzania efektywności nauczania oraz kontroli osiągnięć uczniów. Mogą odnosić się także do zakresu programu nauczania, technik dydaktycznych, do nowych treści, stylów uczenia i nauczania. Metodyka pracy zarówno nauczyciela, jak i ucznia ma różny zasięg przeobrażeń. Ten rodzaj innowacji nauczyciele najczęściej podają jako przykład zmian i unowocześniania swoich zajęć.

Jak wprowadzane są innowacje pedagogiczne?

Wprowadzane zmiany mogą obejmować wszystkie lub wybrane zajęcia edukacyjne, całą szkołę, oddział lub grupę. Nie ma tu ograniczenia zasięgu wprowadzania zmiany ważne, aby przynosiła wymierne korzyści dla skuteczności działań szkoły.

Wprowadzenie innowacji jest procesem złożonym, trudnym do ujęcia w ramy jednego działania. Dla pojawiających się różnic w podejściach do innowacji wspólne jest to, że wszystkie przyjmują rozumienie innowacji w kategoriach nowatorstwa. W literaturze przedmiotu pojęcie nowatorstwo często utożsamia się z twórczością, twierdzi się, że myślenie twórcze jest w swej naturze myślenie nowatorskim i odkrywczym, a istotą twórczości jest zawsze nowatorska strona pracy. Nowatorstwo jest zatem procesem rozprzestrzeniania się innowacji w obrębie danej szkoły lub klasy.

Na co zwracać szczególną uwagę wprowadzając innowacje?

Nadrzędnym celem innowacji powinna być poprawa jakości pracy, osiągnięcie wysokich wyników w nauczaniu. W związku z tym przed podjęciem decyzji o jej wprowadzeniu należy zastanowić się nad tym, co chcemy zmienić, co nowego chcemy wprowadzić, ale także dlaczego chcemy to zrobić i jakie będą efekty zmiany, kto z nich skorzysta.

Podstawowym wymogiem jaki stawia się przed innowacjami jest potwierdzenie, że gwarantują realizację zadań szkoły w szczególności podstawy programowej przedmiotów, warunków przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów, określonych w odrębnych przepisach, nie narusza uprawnień ucznia do bezpłatnej nauki, wychowania i opieki w zakresie ustalonym w ustawie o systemie oświaty, nie zmienia zasad rekrutacji do szkoły, zapewnia odpowiednie warunki kadrowe i organizacyjne niezbędne do realizacji planowanych działań oraz pozwala na dobrowolny udział nauczycieli w tych działaniach. Aktualnie podstawowym problemem w edukacji jest ustalenie, co może stanowić innowację pedagogiczną w sytuacji, gdy reforma programowa formalnie wyznacza perspektywy zmian o dużej dozie nowości. Pozwala także samodzielnie zdecydować i wybrać spośród tych zalecanych warunków. Realizowane przez szkoły zalecenia, związane z wymogami wyznaczonymi reformą

programową, umożliwiającą autorskie i w pełni nowatorskie, samodzielne programowanie procesu nauczania oraz systemów oceniania. W tym zakresie treść innowacji powinna być potraktowana bardzo rzeczowo i czytelnie. Zmiany mogą obejmować określony typ działań zmieniających charakter dotychczasowego warsztatu nauczyciela. Dużo uwagi poświęca się unowocześnianiu metod nauczania, a przede wszystkim techniki przekazu i egzekwowania wiedzy w edukacji szkolnej. Tu nauczyciel ma szerokie pole do popisu. Innowacje mogą odnosić się do konkretnego przedmiotu modyfikując ogólnie przyjęte metody i treści programowe. Nauczyciel proponujący innowacje powinien w tej sytuacji odnieść się do podstawy programowej danego przedmiotu, określić przewidywane osiągnięcia, wiedzę i umiejętności uczniów uzyskane poprzez wprowadzenie nowych treści do programu nauczania, odnieść się do przewidywanych sposobów realizacji nowych treści oraz zakładanych sposobów oceniania wiedzy i umiejętności uczniów.

Wprowadzanym innowacjom powinna towarzyszyć ewaluacja. Należy więc zacząć od: ustalenia, jakie informacje będą zbierane, określenia źródeł informacji na temat wdrażania innowacji i jej skutków, podjęcia decyzji jakie narzędzia i procedury zostaną wykorzystane do zbierania danych oraz określenia takich szczegółów, jak: kto, kiedy i w jakiej formie opracuje wyniki ewaluacji oraz jak zostaną one *wykorzystane*. W zależności od zasięgu wprowadzonej zmiany warunki te zapewnia nauczyciel, cała rada pedagogiczna lub szkoła.

Dlaczego boimy się nawet korzystnych zmian?

Na to pytanie każda szkoła i indywidualny nauczyciel musi sobie odpowiedzieć sam. Jednak najczęściej padają stwierdzenia: *To jest zbyt nowatorskie./ Nie stać nas na to, mamy zbyt dużo innej pracy./ Bądźmy realistami, to się u nas nie sprawdzi./ To oznacza więcej pracy./ Zmiany są nam niepotrzebne.*

Twórczość pedagogiczna leżąca u podstaw innowacji pojawiać się będzie nieustannie w ramach podejmowanych działań edukacyjnych. W ciągle zmieniających się okolicznościach współczesnej szkoły jest nieodzownym warunkiem rozwoju. Innowacje pedagogiczne są z całą pewnością dużym wyzwaniem dla nauczycieli. Twórczy nauczyciel ten wysiłek podejmuje, proponuje swoje rozwiązania, które staną się odpowiedzią na konkretne potrzeby ucznia, będą

wsparciem dla jego wszechstronnego rozwoju, ponadto, uwzględniając zmiany dokonujące się w szeroko pojętej edukacji, przyczynią się do wzrostu atrakcyjności szkoły.

Stefania Misiarek
wicedyrektor ODN w Poznaniu
specjalista ds. ewaluacji